

УДК 342.9:347

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

**В.В. МАКАРЕНКО, здобувач¹,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України**

Стаття присвячена дослідженню суб'єктів правопорушень у сфері незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Суб'єкт правопорушення, об'єкти права інтелектуальної власності, адміністративне, цивільне та спеціальне законодавство.

Адміністративна відповідальність за незаконне використання об'єктів права інтелектуальної власності передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення та Митним кодексом України і є найважливішим соціальним елементом охорони суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти такого права. Норми статей цих кодексів, які передбачають відповідальність за порушення об'єктів права інтелектуальної власності, безпосередньо не деталізують суб'єкта адміністративного проступку.

Питання адміністративної відповідальності за незаконне використання об'єктів права інтелектуальної власності можна знайти у працях Л. Коваля, Г. Корчового, О. Орлюк, М. Пушкар, О. Світличного, О. Чомахашвілі та ін. Водночас аналіз джерел, присвячених питанням адміністративної відповідальності за порушення майнових і немайнових прав суб'єктів права інтелектуальної власності, свідчить про недостатність теретико-методологічного аналізу основних аспектів суб'єктів указаних проступків, спонукає до аналізу інших нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності, що й обумовлює **актуальність цієї статті.**

Відповідно до ч. 1 ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1]. Особливості набуття права інтелектуальної власності, тобто визначення моменту (юридичного факту), з якого особа набуває статусу суб'єкта права інтелектуальної власності, залежить від особливостей об'єкта права інтелектуальної власності.

---

¹ Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент О.С. Яра

Суб'єктом права інтелектуальної власності визнається особа, яка є носієм особистих немайнових та (або) майнових прав інтелектуальної власності, що характеризується правовим статусом і має специфіку зумовлену низкою умов, пов'язаних із об'єктами права інтелектуальної власності. Враховуючи, що класифікація суб'єктів права інтелектуальної власності, наведена в ст. 421 Цивільного Кодексу України (далі – ЦКУ) [2] має загальний характер, а також виходячи з того, що розкриття будь-якого явища, в тому числі й специфіки правового статусу різних суб'єктів права інтелектуальної власності, можливо крізь призму їх класифікації, умовно поділивши їх на декілька груп.

До першої групи належать суб'єкти права інтелектуальної власності, які набули свого статусу в результаті створення або державної реєстрації прав на об'єкт права інтелектуальної власності.

До другої групи належать суб'єкти права інтелектуальної власності, які самі не створюють об'єкти права інтелектуальної власності, але на підставі закону або договору набули у встановленому порядку майнових прав інтелектуальної власності.

Зазначене у ст. 421 ЦК України коло суб'єктів відповідає нормам спеціального законодавства. Наприклад, згідно ст. 3-1 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» суб'єктами права інтелектуальної власності на сорт рослин є автор (автори) сорту рослин та інші особи, які набули майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин за договором чи законом [3]. Відповідно до цивільного законодавства суб'єктами прав інтелектуальної власності є фізична та юридична особа. При цьому суб'єктами прав інтелектуальної власності ці особи можуть стати за різних умов. Наприклад, суб'єктами майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору.

Слід звернути увагу, що іноземці та особи без громадянства мають рівні з громадянами України права і обов'язки, передбачені нормами чинного законодавства, відповідно до міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Згідно з нормами чинного законодавства, яке регулює правову охорону прав інтелектуальної власності, суб'єктом права інтелектуальної власності може бути й держава. Правовий статус держави як суб'єкта права інтелектуальної власності чітко не визначений, як не визначені й випадки, коли держава може стати суб'єктом права інтелектуальної власності. У визначенні свого правового статусу як суб'єкта права інтелектуальної власності держава має бути найбільш заінтересована, оскільки інтелектуальна власність – найцінніший капітал [4, с. 96].

Аналіз норм спеціального законодавства у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності дає підстави частково погодитися з цією думкою. У окремих нормах спеціального законодавства такий порядок є регламентованим. Наприклад, згідно із ч. 3 ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [5], з метою забез-

печення здоров'я населення, оборони держави, екологічної безпеки та інших інтересів суспільства Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) може дозволити використання запатентованого винаходу (корисної моделі) визначеній ним особі без згоди власника патенту (деклараційного патенту) у разі його безпідставної відмови у видачі ліцензії на використання винаходу (корисної моделі). Таке рішення КМУ про надання дозволу на використання винаходу (корисної моделі), строк і умови його надання, відміну дозволу на використання, розмір та порядок виплати винагороди власнику патенту можуть бути оскаржені в судовому порядку.

Наведений перелік суб'єктів права інтелектуальної власності має певні особливості. Так, особливістю права інтелектуальної власності на об'єкт права інтелектуальної власності є те, що відповідно до ст. ст. 429–430 ЦК України такий об'єкт може бути створений у зв'язку з виконанням трудового договору та за замовленням.

У першому випадку особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де (або у якої) працює працівник. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де (або у якої) він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором.

У другому випадку особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати замовникові. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором.

Слід зазначити, що юридичні особи, на відміну від фізичної особи, не можуть створювати об'єкти права інтелектуальної власності, що мають творчий характер – це прерогатива виключно фізичні особи, яка може перебувати із роботодавцем у трудових відносинах або у відносинах за цивільно-правовими договорами. Разом з тим юридичній особі може належати комплекс прав інтелектуальної власності, вона може бути суб'єктом права інтелектуальної власності за договором або законом.

Наприклад, відповідно до ст. 473 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми є її автор та інші особи, які набули прав на компонування інтегральної мікросхеми за договором чи законом. До інших осіб – суб'єктів права інтелектуальної власності належать будь-які фізичні та юридичні особи, які мають на це право. При цьому автором компонування інтегральної

мікросхеми може бути тільки фізична особа, творчою працею якої створено такий об'єкт.

У доктрині права інтелектуальної власності переважною більшістю вчених носіями юридичних прав і обов'язків є фізична особа, яка наділена спеціальними юридичними якостями, що визначені нормами цивільного законодавства. Обсяг цивільної дієздатності фізичної особи встановлюється цивільним кодексом і може бути обмежений виключно у випадках і в порядку, встановлених законом (ст. 30 ЦК України). Залежно від об'єкта права інтелектуальної власності інші особи визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності відповідно до норм цивільного законодавства, закону чи договору, які регулюють відносини певного об'єкта інтелектуальної власності, їм можуть належати особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

У зв'язку із задекларованим дослідженням такими об'єктами є торговельні марки, комерційні найменування, кваліфіковане зазначення походження товару, які виступають як засоби індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг. Розглянемо суб'єктів права інтелектуальної власності на ці об'єкти.

Зміст суб'єктів права інтелектуальної власності на торговельну марку визначений передусім у нормах цивільного та спеціального законодавства України. Відповідно до ч. 1 ст. 493 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Тобто, законодавець не пов'язує виникнення права на торговельну марку із зайняттям підприємницькою діяльністю. Проте суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку можуть бути лише ті суб'єкти права, хто безпосередньо здійснює господарську (підприємницьку) діяльність. Право інтелектуальної власності на певну торговельну марку може належати одночасно кільком фізичним та (або) юридичним особам. На відміну від цивільного законодавства ч. 5 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [6] передбачає, що право на одержання свідоцтва має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники.

Фізичними особами, які мають право на торговельну марку, можуть бути громадяни України чи інших держав, особи без громадянства. Водночас, у науці гостро дискутується проблема можливості бути правоволодільцями на торговельну марку фізичних осіб – непідприємців. Це пов'язано з тим, що основна функція торговельної марки – розрізняльна. А особа, яка не займається підприємницькою діяльністю і, відповідно, не бере участі у процесі виробництва товарів чи наданні послуг, не має на меті використання марки на ринку. Подібний підхід знайшов законодавче закріплення у деяких зарубіжних країнах, зокрема Російській Федерації.

На нашу думку, суб'єктом права інтелектуальної власності на торговельну марку може бути будь-яка фізична особа, право власності якої на торговельну марку засвідчене свідоцтвом. Водночас, якщо такий

суб'єкт бажає особисто використовувати торговельну марку, він зобов'язаний зареєструватися суб'єктом господарської (підприємницької) діяльності відповідно до Закону України «Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [7]. Оскільки використанням торговельної марки у сфері господарювання визнається застосування її на товарах та при наданні послуг, для яких вона зареєстрована, на упаковці товарів, у рекламі, друкованих виданнях, на вивісках, під час показу експонатів на виставках і ярмарках, що проводяться в Україні, у проспектах, рахунках, на бланках та в іншій документації, пов'язаній з провадженням зазначених товарів і послуг у господарський (комерційний) обіг.

Важливе значення для правової охорони суб'єктів права інтелектуальної власності на торговельну марку має припинення чинності майнових прав на цей об'єкт. Як правило цей процес, відбувається достроково, адже їхня чинність за законодавством будь-яким конкретним строком не обмежена і може діяти безкінечно, звісно, за умови періодичного продовження чинності свідоцтва, що засвідчує вказані права.

Згідно із ч. 3 ст. 425 ЦК України майнові права інтелектуальної власності можуть бути припинені достроково у випадках, встановлених чинним законодавством або договором. Більшість підстав припинення чинності майнових прав на торговельну марку наведено у ст. ст. 496, 497 ЦК України і ст. 18 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг».

Підставами припинення існування торговельної марки як об'єкта правовідносин є: сплив строку чинності майнових прав на торговельну марку і нездійснення права на продовження терміну, зокрема несплата збору за продовження строку дії свідоцтва; перетворення торговельної марки на загальноживане позначення певного виду товарів і послуг; невикористання торговельної марки повністю або частково протягом трьох років; відмова повністю або частково суб'єкта від майнових прав на торговельну марку.

У зв'язку з цим, як зазначає О.П. Світличний, важливо, чи буде нести відповідальність за порушення прав на торговельну марку особа після зазначеного терміну, адже юридично дія терміну охорони свідоцтва на торговельну марку відсутня [8]. Ми підтримуємо його думку у питанні, «якщо власник свідоцтва на торговельну марку відмовився від свідоцтва, не сплатив збору за продовження дії свідоцтва, не використовував її в Україні протягом трьох останніх років, навіть у разі зазначення поважних причин невикористання торговельної марки – особа, яка використовує таку торговельну марку, не повинна притягуватися до юридичної відповідальності» [8].

Необхідно зазначити, що від дострокового припинення майнових прав на торговельну марку необхідно відрізнити визнання недійсною реєстрації торговельної марки (свідоцтва), оскільки правовим наслідком недійсності реєстрації є фактично анулювання правових результатів.

Що стосується суб'єктів адміністративних порушень у сфері незаконного використання об'єктів права інтелектуальної власності, суб'єктом адміністративного правопорушення чинний КУпАП визнає фізичну осудну особу, яка досягла на момент вчинення проступку віку, з якого настає адміністративну відповідальність. Ознаки, які характеризують суб'єкта проступку, поділяють на загальні й спеціальні [9, с. 20].

На відміну від норм цивільного господарського та спеціального законодавства, норми яких, крім відповідальності фізичних осіб, передбачають відповідальність юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців. Основним нормативно-правовим актом, який передбачає адміністративну відповідальність за незаконне використання об'єктів права інтелектуальної власності, є КУпАП. Цей документ, крім фізичної особи передбачає відповідальність посадової особи за адміністративні правопорушення, зв'язані з недодержанням установлених правил у сфері охорони порядку управління, державного і громадського порядку, природи, здоров'я населення та інших правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків. Проте, серед ст. ст. 51-2, 156-3, 164-3, 164-6, 164-9, 164-13 КУпАП, які передбачають відповідальність за порушення об'єктів права інтелектуальної власності, безпосередня відповідальність посадової особи прописана тільки у ст. 156-3 КУпАП. Водночас аналіз норм статей КУпАП дає підстави зазначити, що крім громадян, посадових осіб, суб'єктами адміністративних порушень є фізичні особи – підприємці.

Таким чином, розглянуті нами ознаки суб'єктів права інтелектуальної власності на належні їм об'єкти права інтелектуальної власності регламентовані різними правовими інститутами, які й відіграють суттєву роль при притягненні особи до адміністративної, та інших видів юридичної відповідальності, а також при визначенні правового статусу потерпілого.

Список літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–41. – Ст. 356.
3. Про охорону прав на сорти рослин : Закон України від 21 квітня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 21. – Ст. 218.
4. Мельник О.М. Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03 / Мельник Олена Миколаївна. – Х., 2004. – 403 с.
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 7. – Ст. 32.
6. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 7. – Ст. 36.
7. Про реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15 травня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 31–32. – Ст. 263.

8. Світличний О.П. Організаційно-правові засади охорони прав на торговельну марку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.П. Світличний. – Національний аграрний університет. – К., 2007. – 18 с.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Науково-практичний коментар / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін.; – 2-ге вид. – К. : Правова єдність, 2008. – 655 с.

Исследовано субъекты правонарушений в сфере незаконного использования объектов права интеллектуальной собственности.

Субъект правонарушения, объекты права интеллектуальной собственности, административное, гражданское и специальное законодательство.

The article is devoted to the research of subjects of offences in the field of illegal use of items of intellectual property right.

Subject of offence, items of intellectual property right, administrative, civil and special legislation.